

**หลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของชาวเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบล
เวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย**

**Principles of Buddhist organic farming of farmers in Wiang Ka Long
Subdistrict Municipality Wiang Pa Pao District Chiang Rai**

ชาญชัย ฤทธิร่วม¹

Chanchai Rittiruum

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของเกษตรกรชาวตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 35 คน เครื่องมือรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิธีพรรณนา ผลการศึกษวิจัยพบว่า หลักแนวคิดการทำเกษตรเชิงพุทธของชุมชนเกิดจากความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเกษตรกรยึดมั่นในหลักของความเกื้อกูล เอื้อเฟื้อต่อกัน และความถูกต้องดีงาม และพึ่งพาตนเอง ซึ่งหลักธรรมประกอบการทำเกษตรอินทรีย์และการดำเนินชีวิต โดยมีหลักธรรมสมาธิ 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และศีล 5 ในการทำเกษตรอินทรีย์

คำสำคัญ: เกษตรเชิงพุทธ; เกษตรอินทรีย์; ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This research article aims to study the Buddhist organic farming principles of farmers in Wiang Ka Long Sub-district. Wiang Pa Pao District Chiang Rai It is a qualitative research. By 35 key informants, the data collection tool is the study of document data. in-depth interview small group meeting and then used to analyze the data using a descriptive method. The results of the study showed that Buddhist agriculture in the community stems from the relationship between human life and

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย; Chiang Rai Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: chanchai.rit@cruu.ac.th

the environment. by farmers adhering to the principle of support be kind to each other and beauty and self-reliant which the principles of organic farming and lifestyle There are the principles of Righteousness, Sangkhavut, 4 Brahmaviharas, 4 Righteousness, and 5 Precepts in organic farming.

Keywords: Buddhist agriculture; organic farming; local wisdom

บทนำ

เกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง และเป็นสัญลักษณ์การอยู่ร่วมกันของชุมชนบนรากฐานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันวิถีชีวิตภาคเกษตรกรรมมีปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมโลกตามยุคสมัยจากประเทศตะวันตก (ไพบูลย์ เสงสุวรรณ และคณะ, 2547: 11) ทำให้ภาคการเกษตรไทยได้พัฒนาสู่การเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ตอบสนองการค้า เกิดการคัดเลือกพันธุ์พืช การใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืชตามหลักแนวคิด “การปฏิวัติเขียว” ที่มีความเชื่อว่าสามารถเพิ่มผลผลิตทางอาหารต่อพื้นที่ได้มากสามารถสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับเกษตรกร (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2550: 62-63) ขณะเดียวกันหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน มีพันธะหนี้สิน กระบวนการผลิตใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่องและเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพผู้ผลิตและผู้บริโภคตลอดจนระบบนิเวศธรรมชาติ

สำหรับแนวคิดของพีรชัย กุลชัย และปัญญา หมั่นเก็บ (2548: 208) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันเกษตรกรรมถูกผลักดันเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมกระแสหลัก (Mainstream agriculture) หรือเกษตรกรรมเคมี (Chemical agriculture) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาหลายประการ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติถูกทำลายจากการใช้สารเคมีทำให้คุณสมบัติทางกายภาพของดินเปลี่ยนแปลงไป จนไม่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืช และจำนวนการใช้สารเคมีในปริมาณเพิ่มขึ้นแต่อัตราผลผลิตกลับลดลง เกิดปัญหาการตกค้างสารเคมีและยากำจัดศัตรูพืชในสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำและอากาศ อีกทั้ง ยังทำลายระบบความสมดุลทางธรรมชาติ เกิดการแพร่ระบาดของแมลงที่เป็นศัตรูพืชมากยิ่งขึ้น 2) ปัญหาต่อเศรษฐกิจ แม้เกษตรกรรมแผนใหม่จะมีเป้าหมายในการเพิ่มผลผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารและเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร แต่ในระยะยาว พบว่า ต้นทุนการผลิตสูงกว่ารายได้ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินจนเกษตรกรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น นอกจากนี้เกิดความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจจากการนำเข้าปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพืชจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการขาดดุลการค้า 3)

ปัญหาทางด้านสุขภาพต่อเกษตรกรและผู้บริโภค การใช้สารเคมีทางการเกษตร นอกจากจะตกค้างแล้ว ยังเกิดการหลงเหลือในผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคอีกด้วย 4) ปัญหาทางศีลธรรม การใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช ถือได้ว่าเป็นการทำลายต่อสิ่งมีชีวิต ซึ่งมีความขัดแย้งตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การกระทำปาณาติบาต

การทำเกษตรกรรมเชิงภาคเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ผู้บริโภค ทำลายสิ่งแวดล้อมและชุมชน ซึ่งแตกต่างจากการทำเกษตรเชิงพุทธที่ตระหนักและคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม สร้างความรู้ ความเข้าใจ รู้เท่าทันและปรับตัวตามวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับกระแสสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันได้มีการกำหนดรูปแบบของเกษตรกรรมเชิงพุทธหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน ฯลฯ ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มุ่งเน้นการเกื้อกูล การไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม สามารถพึ่งพาตนเอง

ส่วนเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ที่ทำอาชีพเกษตรกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง เป็นสัญลักษณ์การอยู่ร่วมกันในชุมชนบนฐานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาชุมชนได้ทำเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ มุ่งเน้นการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยธรรมชาติจากขี้วัว ขี้ควาย ขี้ไก่และขี้หมู รู้จักความพอดี พอเพียง ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกื้อกูลกันและแบ่งปันกัน แต่สถานการณ์ปัจจุบัน เกิดการแข่งขันด้านเวลา การทำมาหากิน สภาพความเป็นอยู่ เทคโนโลยีสารสนเทศและความเชื่อมั่นการเร่งการผลิตผลการเกษตรเพื่อจำหน่าย จนขาดการตระหนักและคำนึงถึงปัญหาสุขภาพจากสารเคมีตกค้าง หวังผลกำไร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ยังก่อให้เกิดปัญหาด้านต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในราคาสูง ปัญหาสารเคมีตกค้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาระหนี้สิน และปัญหาทางด้านสุขภาพของผู้บริโภค จากผลสำรวจของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ พบว่า ร้อยละ 71 % ของประชากรที่สำรวจป่วยเป็นโรคระบบทางเดินหายใจ โรคความดันโลหิต โรคกระเพาะ โรคผิวหนังจากการปนเปื้อนสารเคมี

ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าหลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของเกษตรกรชาวตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ได้มีดำรงชีพบนพื้นฐานความพอเพียง พอดีและพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก เข้าใจสภาพพื้นที่ของตนเอง ทำให้เกษตรกรชุมชนและ

สิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หากยึดถือแนวทางการปฏิบัติบนพื้นฐานดังกล่าวย่อมลดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ วิถีชีวิตดีขึ้น ลดปัญหาหนี้สิน ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาหลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของชาวเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์การนำหลักคิด หลักการทำเกษตรอินทรีย์แบบเชิงพุทธ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ การวิจัย บทความ เอกสาร เพื่อศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธที่มีความเหมาะสมกับกับเกษตรกรในชุมชน

1.2 การลงพื้นที่ (Field work) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน วิถีชีวิตและปรากฏการณ์ที่เกิดจากการทำเกษตรในชุมชนทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหาแนวคิดและหลักการส่งเสริมการทำเกษตรเชิงพุทธที่มีความเหมาะสม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

2. พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยใช้พื้นที่ของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงกาหลง ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านสันมะเค็ด , หมู่ที่ 2 บ้านสันขี้เหล็ก , หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งม่าน , หมู่ที่ 4 บ้านดง , หมู่ที่ 5 บ้านป่าसान , หมู่ที่ 6 บ้านแม่हांใต้ , หมู่ที่ 7 บ้านป่าจั่น , หมู่ที่ 8 บ้านเกาะ , หมู่ที่ 9 บ้านแม่हांเหนือ , หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งรวงทอง

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 35 คน และผู้ให้ข้อมูลการประชุมชนกลุ่มย่อย จำนวน 11 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์จำแนกออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5 คน 3) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 10 คน 4) กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธ จำนวน 10 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธ เพื่อทราบถึงระบบขั้นตอน วิธีการ และกระบวนการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

4.2 การประชุมย่อยหรือสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้มีการประชุมร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

5.1 เป็นการศึกษาเชิงเอกสารในการศึกษาเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อหลักการและแนวคิดทางการทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับเกษตรได้ถูกต้อง

5.2 คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

5.3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น เกษตรกร ปราชญ์ท้องถิ่น หน่วยงานองค์ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการทำเกษตรเชิงพุทธเกษตรกร

5.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตัวแทนเกษตรกร ปราชญ์ท้องถิ่น หน่วยงานองค์ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

5) การสรุปองค์ความรู้จากการลงพื้นที่

6) การเผยแพร่บทความวิจัยและจัดทำรายงานเล่มสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสอดคล้องกับการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธเกษตรกรชุมชน 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย/สนทนา ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปเพื่อการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องหลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของชาวเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

กลุ่มชาวเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ในเทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการทำเกษตรกรรมส่วนใหญ่ การดำเนินภาคเกษตรกรรมยังยึดถือวิถีดั้งเดิมที่สืบทอดจากปู่ย่า ตายายด้วยการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเองที่จะเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นกลุ่มเกษตรอินทรีย์มีการเรียนรู้จากการส่งเสริมและสนับสนุนแก่ปลูกพืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่นจากหน่วยงานภาครัฐที่มีนโยบายการส่งเสริมการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกษตรกรได้มีคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง ความพอประมาณ มีเหตุผล มีความรอบรู้ ความรอบคอบ รอบรู้และดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร มีสติและปัญญา ด้วยวิธีทำเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่มีกระบวนการและขั้นตอนการทำ ได้แก่ เพาะเมล็ดพันธุ์ การคัดแยกเมล็ดพันธุ์พืชที่ได้คุณภาพ การขึ้นแปลงการเกษตรเตรียมการเพาะปลูก การทำปุ๋ยจากมูลสัตว์ การปลูกตามความเหมาะสมของแต่ละชนิดพืช การดูแลรักษาด้วยการรดน้ำทุกวัน การใส่ปุ๋ย การปราบศัตรูพืช การทำน้ำยากำจัดศัตรูพืชแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น การเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวพืชผักแต่ละชนิดในช่วงที่เหมาะสม และปลูกพืชหมุนเวียนใหม่ เมื่อสิ้นสุดการเก็บเกี่ยวจะทำการเพาะปลูกใหม่อีกครั้ง

ชาวเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ในอดีตเกษตรกรรมถูกผลักดันเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมกระแสหลักหรือเรียกว่า “เกษตรกรรมเคมี” ที่ส่งผลกระทบและก่อให้เกิดปัญหาที่หลากหลายจากการทำเกษตร เช่น ปัญหาสารเคมีตกค้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาระหนี้สิน และปัญหาทางด้านสุขภาพของผู้บริโภค ฯลฯ มีกลุ่มเกษตรย้อนกลับมาการยึดหลักดั้งเดิมนั้นก็คือ รูปแบบทำเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ มุ่งเน้นการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยธรรมชาติจากขี้วัว ขี้ควาย ขี้ไก่และขี้หมู รู้จักความพอดี พอเพียง ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกื้อกูลกันและแบ่งปันกัน นอกจากนั้นยังมีแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รัชกาลที่ 9 ได้นำพาเกษตรกรได้ยึดหลักบนพื้นฐานความพอเพียง ความพอประมาณ มีเหตุผล มีความรอบรู้ ความรอบคอบ ด้วยเหตุหลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธเป็นการดำรงชีพที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยการพยายามที่จะพึ่งพาตนเองที่มีความเอื้อต่อซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่าการอยู่ในสังคมและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

กลุ่มชาวเกษตรกรที่ยึดถือและการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีหลักธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต ได้แก่ หลักสัปปะมาอาชีวะ อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร

4 และศีล 5 เป็นต้น เป็นการน้อมนำมาปฏิบัติในการทำเกษตร ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ครอบคลุมภารกิจ และกิจกรรมในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งของตัวเกษตรกรเองและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เมื่อถือปฏิบัติได้แล้วก็ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีปัญญาในอาชีพการงาน และมีปัญญาทางธรรมนำชีวิตตั้งอยู่ในความไม่ประมาท สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนา ทั้งเรื่องการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต ส่งผลต่อทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน และเศรษฐกิจสังคมประเทศชาติต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “หลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของชาวเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

แนวคิดหลักการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธมีความแตกต่างจากการทำเกษตรทั่วไป พอกล่าวได้ 2 ประการดังนี้ 1) การทำเกษตรทั่วไป มีลักษณะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อเป็นสินค้า ไม่ได้มุ่งเพื่อนำมาบริโภค มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วน โดยมีการใช้สารเคมีเพื่อกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านอื่น มุ่งเพื่อการขายอย่างเดียว จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมา อาทิเช่น ปัญหาหนี้สิน ความยากจน ฯลฯ เพราะการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นจำนวนมากเมื่อผลผลิตออกมาพร้อมกันทำให้ผลผลิตทางเกษตรราคาตกต่ำ ในขณะที่การทำเกษตรเชิงพุทธมีลักษณะปลูกพืชเพื่อบริโภคมีความหลากหลาย แม้การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยก็ถูกจำกัดเท่าที่จำเป็น ไม่ใช้สารเคมีแต่ใช้อินทรีย์แทน โดยคำนึงถึงผลกระทบทางระบบนิเวศและผู้บริโภค ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมสอดคล้องกับหลักแนวคิดทฤษฎีทางพุทธที่มองว่าการเกษตรต้องเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้สร้างความเข้มแข็งให้ตนเองก่อน (ประเวศ วะสี, 2530 อ้างใน พระมหาวัฒนา ปญาทิโป, 2562) (2) การทำเกษตรทั่วไป มีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการด้านอาหารของสังคม โดยเกษตรกรเป็นผู้ผลิต ดังนั้นเกษตรกรในฐานะผู้ผลิตส่วนมากจึงปราศจากความรับผิดชอบต่อสังคม แตกต่างจากการเกษตรเชิงพุทธ ที่เข้าไปจัดการทุกมิติเน้นคุณค่าแท้ คือการบริโภคและคุณค่าทางจิตใจ ผลผลิตที่เกิดขึ้นนอกจากบริโภคแล้วยังแบ่งปันให้แก่ญาติพี่น้องเป็นการดูแลพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีเป้าหมายทางจิตใต้มากกว่าเป้าหมายเชิงวัตถุ สอดคล้องกับหลักคิดของการทำเกษตรของสำนักสันติอโศก วัดสวนแก้ว โรงเรียนพุทธเศรษฐศาสตร์ขาวนา และหลักพุทธเศรษฐศาสตร์หลักพุทธเกษตรของ อภิชัย พันธเสน (อภิชัย พันธเสน, 2558 อ้างในพระมหาวัฒนา ปญาทิโป, 2562) ซึ่งหลักทฤษฎีที่ว่าด้วยเกษตรเชิงพุทธ (Buddhist Agriculture) มีความแตกต่างกัน ระหว่างนักวิชาการและพระสงฆ์ที่สอนและทดลองการทำเกษตรเชิงพุทธ ทั้ง 4 แห่ง โดยนักวิชาการ นายแพทย์ประเวศ

วะสี มองเรื่องการใช้หลักพุทธธรรมเข้าไปประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำเกษตรในปัจจุบันที่เป็นปัญหา โดยให้สร้างชุมชนชนบทให้เข้มแข็งขึ้นโดย 1) ใช้จิตใจที่มีธรรมะ ชยันหมั่นเพียรและสันโดษในการดำเนินชีวิต 2) ใช้การผลิตแบบทำกินเองใช้ โดยใช้รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสาน 3) ในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ให้คำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อม มีความสมดุลกับธรรมชาติแวดล้อม 4) ให้ชุมชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ไม่ต้องพึ่งภายนอก และ 5) ให้ดำเนินวิถีชีวิตแบบชุมชนเข้มแข็ง โดยสถาบันครอบครัว วัด และชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน

สำหรับกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในเทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เป็นการทำเกษตรที่ยึดถือวิถีดั้งเดิมที่สืบทอดจากปู่ย่า ตายาย ด้วยการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งพา และเกื้อหนุนกับธรรมชาติ หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรตามทฤษฎีใหม่ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกษตรกรได้มีคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง ความพอประมาณ มีเหตุผล มีความรอบรู้ ความรอบคอบ รอบรู้และดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร สอดคล้องกับการนำหลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน และสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญโญ, 2557:57) ได้ศึกษาวิจัยในหัวข้อ “การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า เกษตรแนวพุทธเป็นการเกษตรที่ถือเอา แม่แบบหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือหลักความเป็นสายกลางในการทำงาน ไม่เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ดำเนินกิจกรรมด้วยหลักทฤษฎีภูมิคุ้มกันมีกัตตะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันที่คฤหัสถ์พึงถือเอามาปฏิบัติในการทำงาน คือ มีคความพากเพียร ชยัน ไม่เกียจคร้าน รู้จักรักษาและปกป้องดูแลกิจการที่ตนดำเนินการอยู่ให้ปลอดภัย หรือมีภูมิคุ้มกันที่ดี ผู้แนะนำที่ดีและรู้จักใช้จ่ายทรัพยากรในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมมีหลักสำคัญ 5 ประการ คือ ด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งของตนเอง ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้อย่างฉลาด ด้านเทคโนโลยีและด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหา การเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นการทำเกษตรแนวพุทธ เพื่อทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณัฐนันท์เดช สิลเตโซ (2563) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ: รูปแบบการพัฒนาความสุขอย่างยั่งยืนของวิถีเกษตรอินทรีย์ พบว่า รูปแบบการนำหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเพื่อ พัฒนาความสุขอย่างยั่งยืนของเกษตรกรรมอินทรีย์ คือการดำเนินชีวิตที่ผสมกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์ธรรมชาติ โดยมีรูปแบบที่พึงประสงค์ของเกษตรกร 8 ด้าน คือ 1) ด้านความชยัน 2) ด้านการประหยัด 3) ด้านความซื่อสัตย์ 4) ด้านความอดทน 5) ด้านวินัย 6) ด้านคุณธรรม 7) ด้านปัญญา และ 8) ด้านสังคม

องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาเรื่องหลักคิดการทำเกษตรอินทรีย์เชิงพุทธของชาวเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ทำให้ผู้วิจัยได้ตกผลึกการทำเกษตรอินทรีย์โดยใช้หลักธรรมมาบูรณาการ ยิ่งทำให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรที่จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย ได้มีดำรงชีพบนพื้นฐานความพอเพียง พอดีและพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก เข้าใจสภาพพื้นที่ของตนเอง ทำให้เกษตรกร ชุมชนและสิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หากยึดถือแนวทางการปฏิบัติบนพื้นฐานดังกล่าวย่อมลดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ วิถีชีวิตดีขึ้น ลดปัญหาหนี้สิน ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 เกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ควรหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารในปัจจุบัน และนำความรู้มาพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของตนให้ดียิ่งขึ้น

1.2 เกษตรกรภาคอินทรีย์ควรรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองและช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหาทางการทำเกษตรอินทรีย์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มควรประชุมหารือกับเกษตรกรในชุมชน เพื่อนำขอคิดเห็น และข้อเสนอแนะที่ได้มาพิจารณาร่วมกัน ปรับปรุงแผนการบริหารจัดการการผลิต แปรรูป และการจำหน่ายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ความเสี่ยงด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรในการทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว เพื่อเป็นแนวทางการสร้างนโยบายหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและปฏิบัติได้จริง

2.2 ศึกษาเกษตรกรเชิงเปรียบเทียบการทำเกษตรอินทรีย์และเคมี จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อสร้างความสมดุลในระบบนิเวศให้หลากหลาย รวมทั้งการสร้างความรู้และเผยแพร่ในมิติต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2530). การสร้างภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป
 พิชัย กุลชัย และปัญญา หมั่นเก็บ. (2548). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เกษตรกรมัยยืนของ
 เกษตรรายย่อยภูมินิเวศน์ฉะเชิงเทรา. นนทบุรี: มูลนิธิเกษตรกรมัยยืน.

ไพบูลย์ เสงสุวรรณ และคณะ. (2547). รูปแบบและเทคนิคเกษตรยั่งยืน: องค์ความรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรในพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี.

พระณัฏฐนันท์เดช สีลเตโช (2563). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ: รูปแบบการพัฒนาความสุขอย่างยั่งยืนของวิถีเกษตรอินทรีย์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร 8 (5), 1749-1763

พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ). (2556). “การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน”. คุษภินิพพุทธานุศาสตร์คุษภินันต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาวัฒนา ปญาทีโป (คำเคน). (2562). รูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรมสมัยใหม่ตามแนวเกษตรเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 11 (1), 105-116

วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2550). ชุมชนท้องถิ่นพัฒนากับการเกษตรแบบยั่งยืน. บทความเนื่องในโอกาสครบ 20 ปีมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศรีเมืองการพิมพ์.